

مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای

سال سوم، شماره یازدهم، زمستان ۱۳۹۰

دریافت: ۱۳۸۹/۶/۲۰ - پذیرش: ۱۳۹۰/۳/۲۴

صص ۱۱۹-۱۳۸

تحلیلی بر دلایل مهاجر فرستی شهرهای کوچک (مطالعه موردی شهر قیدار)

اسماعیل نصیری: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران*

چکیده

مهاجرت از شهرهای کوچک یکی از اساسی‌ترین مسائلی است که کشورهای جهان سوم با آن روبرو هستند. این نوع مهاجرت‌ها نشان دهنده پیامد عدم تعادل در مجموعه سکونت گاهای شهری و سطوح نابرابر توسعه در جوامع شهری است. جمعیت‌زدایی ناشی از مهاجرت در شهرهای کوچک به عنوان یک عامل خارجی، نظم طبیعی رشد جمعیت را بر هم می‌زند و اختلالات عمده‌ای را در وجوه ساختاری جمعیت و حرکات آن ایجاد می‌کند. در این پژوهش به منظور درک زمینه‌های مهاجر فرستی در شهرهای کوچک، یکی از شهرهای استان زنجان (شهر قیدار) مورد بررسی قرار گرفته است. شهر کوچک قیدار علی‌رغم پتانسیل‌ها به دلیل برخورداری اندک از سطح امکانات و زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی، به عنوان شهر مهاجر فرست عمل می‌نماید. تحقیق حاضر با شناخت عوامل مؤثر بر مهاجر فرستی در شهر قیدار و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است. داده‌های تحقیق عمدتاً از طریق روش میدانی (مصاحبه و پرسشگری و پیمایش) جمع‌آوری شده است. پایایی پرسشنامه‌ها با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ 0.88 به دست آمده است که نشان دهنده همسانی درونی بالای پرسش‌های میدانی است. بعد از گردآوری داده‌ها، از نرم افزار SPSS برای تحلیل آنها استفاده شده است. در این پژوهش به منظور شناسایی زمینه‌های مهاجر فرستی شهر قیدار، متغیرها و شاخص‌های شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. نتایج تحلیل پرسشنامه‌ها از ۴۰۰ نفر از سرپرستان خانوار که از شهر قیدار مهاجرت کرده‌اند نشان دهنده آن است که اگر چه شاخص‌های اقتصادی در ایجاد انگیزه مهاجرت از شهر قیدار مؤثر است اما بدون تردید بین فرآیند تصمیم‌گیری برای مهاجرت و متغیرهای تأثیرگذاری دیگری نظیر کمبود مکانی - فضائی خدمات شهری، کیفیت زندگی در شهر مبدأ، تأثیر عملکرد مدیریت شهری، عوامل جاذبه در مرکز استان، اعتقادات هنجاری و شاخص‌های تبعی (طیف گسترده‌ای از زمینه‌های مهاجرت را تشکیل می‌دهند) و مهاجر فرستی از شهر قیدار رابطه معنی داری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: مهاجرت، مهاجر فرستی، شهرهای کوچک، قیدار، زنجان

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

از جمله مسائلی که با توجه به روند رو به رشد شهرنشینی کشور باید مورد توجه جدی قرار گیرد، شناخت و درک از مکانیسم مهاجرت‌ها است (صفایی پور، ۱۳۸۶: ۱۷۵). در سراسر جهان به ویژه بعد از جنگ جهانی دوم مهاجرت‌ها به عنوان پدیده‌ای جمعیتی در عرصه‌های ملی و بین‌المللی مطرح شد. ضعف ساختارهای اقتصادی و اجتماعی در روستاها و شهرهای کوچک سبب شد تا مهاجران برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر زندگی به مناطق شهری بزرگتر مهاجرت کنند (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ۶۸). در ایران، نا هماهنگ بودن تمرکز جمعیت، صنایع و سرمایه در شهرهای بزرگ و مراکز استان‌ها، علاوه بر این که شهرهای بزرگ را به صورت یک ایستگاه انتقال ثروت درآورده، فرصت‌های پیشرفت و توسعه را نیز از شهرهای کوچک گرفته است و عدم تعادل در موازنه توزیع جمعیت در سطح کشور را سبب شده است (مشهدی زاده دهاقانی، ۱۳۷۴: ۱۸۳). در کشور ما با گسترش زیر ساخت‌های صنعتی و مالی، فعالیت‌های سود آور در شهرهای بزرگ پدید آمد و اینگونه شهرها به مراکز اصلی اشتغال نیروی کار دستمزدی تبدیل شدند و مهاجرت‌ها از شهرهای کوچک‌تر شدت یافت (حسامیان، ۱۳۶۳: ۴۹-۵۰). و به واسطه تأثیر متقابل شهرنشینی و مهاجرت، اعتدال جمعیت بین شهرهای بزرگ و کوچک کشور بر هم ریخته و بین تعداد جمعیت شهرهای کوچک و بزرگ فاصله افتاده است (شیعه، ۱۳۸۰: ۱۳). مهاجرت از شهرهای کوچک عمدتاً از عدم زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات زیربنایی مناسب در این گونه

شهرها از یکسو و انتظار درآمد و اشتغال بهتر به همراه وجود خدمات و تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی برتر در شهرهای بزرگتر از سوی دیگر متأثر می شود. از طرفی نیز قطبی شدن مراکز استانها در دهه‌های بعد از اصلاحات ارضی در ایران به تضعیف هرچه بیشتر شهرهای کوچک از نظر اقتصادی و به نسبت به توسعه و تسلط و برتری شهرهای بزرگتر انجامیده و زمینه مهاجر فرستی شهرهای کوچک را فراهم و بلکه تشدید کرده است (مزیدی وهمکار، ۱۳۸۵: ۱۵۱). تجربه چند دهه اخیر در زمینه برنامه‌ریزی توسعه در کشور ما نشان می‌دهد که شهرهای کوچک از جایگاه مناسبی برخوردار نبوده و نگاه نابرابر به این گونه شهرها، پیامدهای نامناسبی را همچون بروز مشکلات شهری در نتیجه عدم تعادل بین امکانات و زیرساختهای شهری و مهاجر فرستی به شهرهای بزرگتر را به دنبال داشته است. مهاجرت فقط مختص به مهاجرت روستا-شهری نیست و مهاجرت‌های شهر به شهر نیز دیده می‌شود. بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ کل جمعیت جابجا شده در کشور بالغ بر ۱۲۱۴۸۱۴۸ نفر بوده است که از این تعداد ۸۹۹۷۰۹ نفر مهاجرت‌های بین شهری بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵: ۹۵).

جهت‌گیری مهاجرت از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگتر در سال ۱۳۸۵ حدود ۴۰ درصد از ارقام مهاجرت‌های کشور را تشکیل می‌دهد. طبق بررسی‌های وزارت اقتصاد در شهرهای کوچک، نرخ رشد جمعیت پایین تر از نرخ رشد طبیعی است (وزارت اقتصاد، ۱۳۷۵: ۲۵). مهاجر فرستی شهرهای کوچک علاوه بر این که این گونه شهرها را از بعد اقتصادی دگرگون می‌سازد، بر ساختار جمعیتی-

توزیع نامتوازن امکانات در سطح نظام شهری و منطقه‌ای چه تأثیرات متفاوتی را بر جذب و نگهداشت جمعیت خواهد داشت. از آنجائی که مهاجرت از شهرهای کوچک باعث وابستگی افراد به مقصد می‌شود، بنابراین، شناخت جاذبه‌ها و دافعه‌های شهرهای بزرگتر و کوچکتر از جمله فرایندهایی است که به درک هرچه بهتر علل مهاجرت‌ها و در نهایت به تبیین راهکارهای کاهش مهاجر فرستی کمک خواهد کرد.

۱-۳- اهداف

علی‌رغم مطالعات گسترده‌ای که در باب شناسایی عوامل مؤثر بر مهاجرت‌ها در سطح کشور صورت گرفته ولی تاکنون راهکار مناسبی برای تعدیل شرایط آن در شهرهای کوچک پیشنهاد نشده است. هدف این تحقیق آن است تا عواملی که در ایجاد انگیزه برای مهاجرت از شهر کوچک قیدار مؤثر واقع می‌شوند مورد توجه واقع شود در یک تحلیل منطقی، مورد بررسی میدانی قرار گیرد.

در این تحقیق، هدف اصلی بررسی علل و انگیزه‌های مهاجرت از شهر قیدار به شهرهای بزرگتر و شناسائی رابطه بین جاذبه‌ها و دافعه‌ها در مقصد و مبدا و مهاجر فرستی است.

۱-۴- پیشینه پژوهش

طی سالیان اخیر علل و انگیزه مهاجرت از شهرهای کوچک و ضرورت انجام تحقیقات جهت درک مکانیسم حاکم بر آن تاکنون چندان مورد توجه واقع نشده است و اهم تحقیقات پیرامون مهاجرت‌ها معطوف به مهاجرت‌های روستا - شهری بوده است. بررسی نوشته‌های مربوط به اواخر سال‌های ۱۹۵۰ و

اجتماعی و فرهنگی منطقه می‌گذارد (خانی، ۱۳۸۳: ۱۵۳). با توجه به نقش عوامل مختلف در مهاجر فرستی و تأثیر متفاوت این عوامل در شرایط و مناطق گوناگون به نظر می‌رسد که برای توضیح کامل ساز و کار مهاجرت به جای نگرش انتزاعی جداگانه باید مجموعه این عوامل را در ارتباط با همدیگر در نظر گرفته شود که سطح توسعه هر جامعه انعکاس آن است (جمعه پور، ۱۳۸۴: ۹۳). در ایران عوامل مؤثر بر مهاجر فرستی شهرهای کوچک را می‌توان بر دو نوع «رانش» و «کشش» تفکیک نمود. از جمله عوامل رانشی می‌توان به کمبود اشتغال، بیکاری و ... از عوامل کشش باید به دوگانگی منطقه‌ای و تخصیص منابع در بخش‌های شهری اشاره نمود. (خدمات و صنعت و بهتر بودن سطح زندگی) (قره باغیان، ۱۳۷۵: ۷). در هر مهاجرتی یک مبدأ، یک مقصد و مجموعه‌ای از عوامل بازدارنده به چشم می‌خورد (Lee، 1989: ۶۰). در ایران گوناگون و در عین حال مکمل یکدیگرند. دو عامل دافعه و جاذبه در مبدأ و مقصد مهاجران، نقش مهمی را در این زمینه ایفا می‌کنند. تحقیق حاضر به دنبال بررسی علل و انگیزه‌های مهاجرت از شهر کوچک قیدار (به عنوان شهر کوچک اندام استان زنجان) به شهرهای بزرگتر است و می‌کوشد نقش و سهم هر یک از عوامل را در مهاجر فرستی از این شهر بررسی کند و در طبقه بندی‌های مختلف این علل را مورد ارزیابی قرار گیرند.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

شناخت علل مهاجرت از شهرهای کوچک به درک فرایند مکانیسم حاکم بر چگونگی رشد و توسعه شهرها کمک می‌نماید و بر این واقعیت تأکید دارد که

۱۹۶۰ از جمله آثار لوئیس، دلایل اساسی مهاجرت‌ها را به ساختار اقتصادی مرتبط می‌سازند. نتایج مطالعات هولزر در کشور لهستان نشان می‌دهد که مهاجرت‌ها در این کشور متأثر از فرآیند برنامه ریزی‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی بوده است. (Holzer, 2009: 33). گرین در مطالعاتش اظهار می‌دارد که اگر چه عوامل متعددی در ایجاد انگیزه برای مهاجرت مؤثر واقع می‌شوند ولی دو عامل در آمد و اشتغال بیش از دیگر عوامل تأثیرگذار هستند. براون دلایل مهاجرت‌ها را در کشور ونزوئلا مرتبط با تفاوت‌های منطقه‌ای دانسته و معتقد است که سطوح متفاوت توسعه یافتگی بین مناطق می‌تواند به ایجاد مهاجرت‌ها از شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ‌تر منجر شود. (Clin, 2009: 66).

مطالعات هانت نشان می‌دهد که مهاجرت منتج از تغییرات تقاضا در جهت استفاده از تسهیلات رفاهی است. مطالعات بیلکارما در زمینه دلایل مهاجرت از شهرهای کوچک در کشور چین حاکی از آن است که مهاجرت برای کسب زندگی بهتر، مهمترین دلیل برای مهاجرت بوده است. دایوان با مطالعه علل مهاجرت در شهرهای کوچک هند معتقد است که شکاف و اختلاف درآمد میان شهرهای کوچک و بزرگ از عوامل اساسی جریانهای مهاجرتی در هند است. فقدان فرصت‌های مالی و سرمایه‌گذاری‌های کلان در شهرهای کوچک از جمله عوامل دیگری که در تحقیقات «کاراس» بر روی شهرهای لهستان بعنوان انگیزه اصلی مهاجرت ذکر شده است. (Bradán, 2010: 91). بررسی مطالعه علل مهاجرت در مقاطع زمانی ۸۳-۱۳۵۹ در ایران نشان می‌دهد که عمده‌ترین دلایل مهاجرت‌ها با علل اقتصادی (بیکاری، کمبود امکانات و تسهیلات، جاذبه

شهرهای بزرگ، تفاوت درآمد در شهرهای بزرگ و کوچک، برتری رفاه شهری در شهرهای بزرگتر) و علل اجتماعی (وابستگی به اقوام، دسترسی به آموزش، فزونی رسانه‌های ارتباطی، ادامه تحصیل) بوده است (قاسمی اردهایی، ۱۳۸۵، ۶۲-۶۵). سعیدی بر این باور است که مهاجرت در کشورهای در حال توسعه بیشتر ناشی از رکود نواحی و ضعف در خدمات رسانی است که مهاجرت‌های ناخواسته را سبب می‌شود (سعیدی، ۱۳۷۷: ۸۹). طاهرخانی در مطالعه عوامل مؤثر بر مهاجرت‌های جوانان در استان قزوین اظهار می‌دارد که علاوه بر انگیزه‌های اقتصادی، عوامل غیر اقتصادی (رضایت از محل سکونت، رفاه اجتماعی، استانداردهای زندگی و ...) به طور معنا داری انگیزه مهاجرت را افزایش داده است (طاهر خانی، ۱۳۸۱: ۴۱) نتایج تحقیقات حمیدی در استان همدان نشان می‌دهد که در صورتی که اختلاف درآمد شهرهای کوچک و بزرگ زیاد باشد، مهاجرت به شهرهای بزرگ صورت می‌گیرد (حمیدی، ۱۳۸۷: ۲۲).

۱-۵- سؤال‌ها و فرضیه‌ها

این پژوهش در پی پاسخ به این سوال است که چرا جمعیت از شهرهای کوچک مهاجرت می‌کنند و مهمترین عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری آنها به مهاجرت به شهرهای بزرگتر چه متغیرهایی است. به منظور تعیین معناداری بین عوامل مؤثر بر مهاجرت از متغیرهای اقتصادی، تمرکز فرصت‌ها در شهرهای بزرگتر، کمبود مکانی-فضائی زیرساخت‌های شهری در مبداء، کیفیت سطح زندگی در شهر مبداء، عملکرد مدیریت شهری، انگیزه تبعی، اعتقادات هنجاری و دستیابی به اهداف ارزشی استفاده شده است. بنابراین،

پرسشنامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ 0.88 بدست آمده که نمایانگر همسانی درونی بالای پرسشهای پرسشنامه و اعتبار بالای آن بوده است.

۱-۷- معرفی متغیرها و شاخصها

در این پژوهش متغیرهای اقتصادی، تمرکز فرصت‌ها در شهرهای بزرگ، کمبود مکانی فضائی خدمات، کیفیت سطح زندگی، عملکرد مدیریت شهری، انگیزه‌های تبعی، اعتقادات هنجاری مهاجران مورد ارزیابی قرار گرفتند که در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

۱-۸- محدوده و قلمرو پژوهش

شهر قیدار با 304 هکتار یکی از شهرهای جنوب استان زنجان است که در یک ناحیه کوهستانی واقع شده است. بعد از سال 1359 این شهر به دلیل مرکز شهرستان بودن با گسترش سریع و رواج فعالیت‌های ساختمانی روبرو شد ولی به دلیل محرومیت روستاها و کمبود امکانات در شهر قیدار، زمینه‌های مهاجر فرستی این شهر آغاز شد. فعالیت‌های عمده اقتصادی این شهر بیشتر در زمینه خدمات اداری و بازرگانی بوده است. شهر قیدار در سال 1388 دارای 19234 جمعیت بوده است. روند تحول جمعیت شهر قیدار طی سال‌های 1345 تا 1385 دارای رشد متفاوت بوده و روند یکنواختی نداشته است. میزان رشد جمعیت در دهه $55-60$ برابر با $1/6$ درصد بوده که این میزان در دهه 80 با روند نزولی به 2 درصد کاهش یافت (مرکز آمار ایران، 1386 : $89-22$).

باتوجه به اهداف تحقیق و با به کار گیری شاخص‌های تحقیق، فرضیات پژوهش بر اساس ذیل استوار شده است.

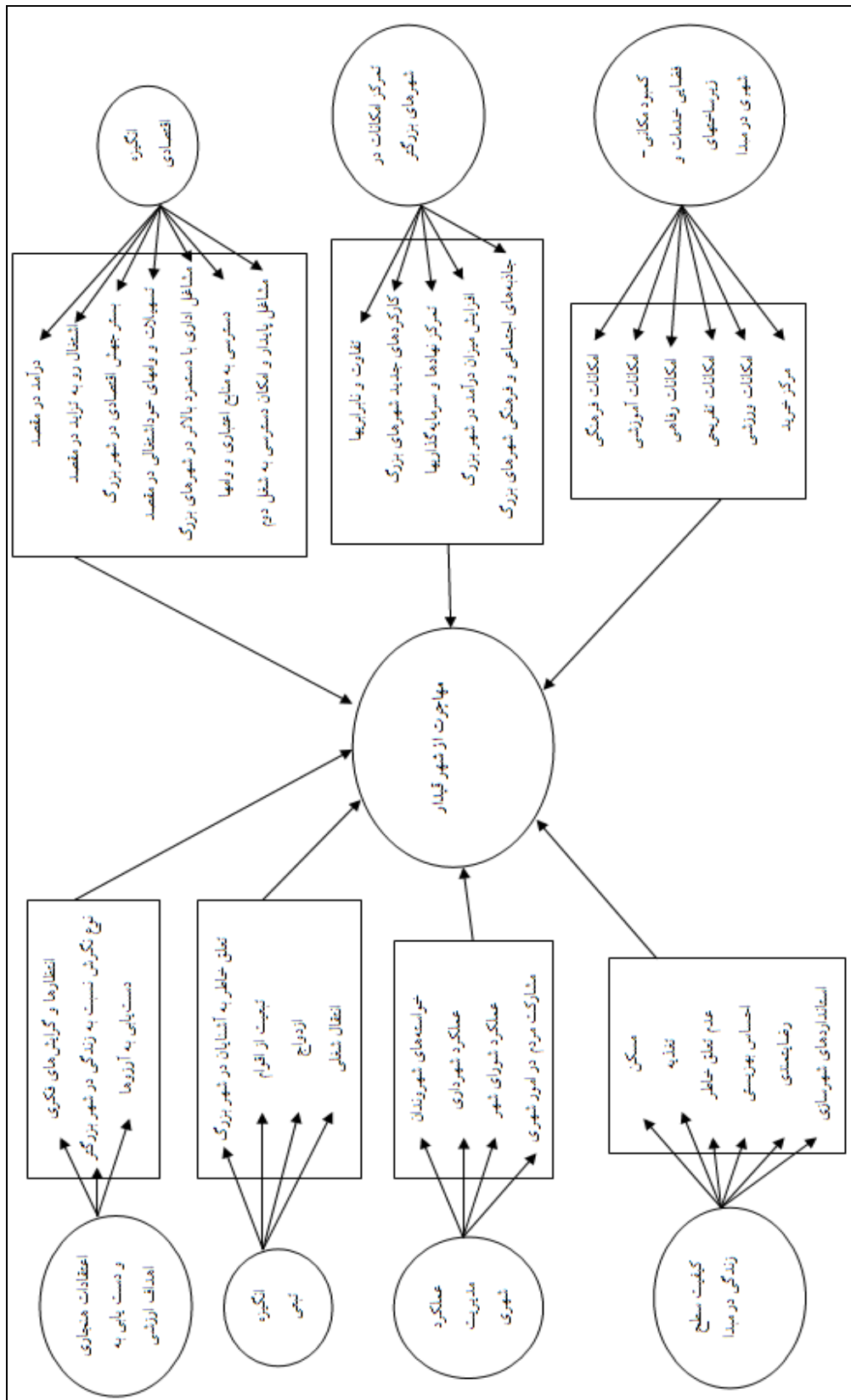
به نظر می‌رسد که بین هریک از انگیزه‌های اقتصادی (متغیر درآمد و اشتغال) اجتماعی (متغیر سطح کیفیت زندگی در مبداء، عملکرد مدیریت شهری) و فرهنگی (متغیرهای تبعی، اعتقادات هنجاری) و مهاجر فرستی از شهر قیدار ارتباط معنی داری وجود دارد.

۱-۶- روش تحقیق

این پژوهش به روش پیمایشی انجام شده است. فرایند آزمون فرضیات و تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز در چارچوب روش پیمایشی انجام گرفته است. روش گردآوری اطلاعات بر مبنای دو روش اسنادی و میدانی بوده است. روش میدانی بر دو شیوه مصاحبه و پرسشنامه خانوار مبتنی است. به منظور تبیین تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته گویه‌های متناسب تحقیق با استفاده از ابزار پرسش‌نامه خانوار که رایج‌ترین تکنیک است به دست آمد.

با توجه به حجم وسیع جامعه آماری و عدم امکان جمع‌آوری اطلاعات از تمام افراد تعداد خانوارهای انتخابی در سطح دقت 90 درصد با استفاده از فرمول کوکران 400 خانوار با روش نمونه‌گیری تصادفی در 4 محله شهر زنجان تعیین شدند و سپس عوامل مؤثر بر انگیزه مهاجرت آنان شناسایی شد.

بعد از گردآوری داده‌های لازم، برای پردازش و تجزیه و تحلیل آنها، از نرم افزار SPSS و آزمون‌های آماری پارامتری و ناپارامتری استفاده شد. پایایی

شکل ۱- مدل تحلیلی متغیرهای موثر بر مهاجرت از شهر قیدار

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۱-۲- مفاهیم

از دیدگاه کارکرد گرایان مهاجرت ناشی از عدم تعادل اقتصادی و اجتماعی بین مناطق مختلف است (ایمانی، ۱۳۸۶: ۶۴۳) از نظر مندراس مهاجرت نشانه پیشرفت زندگی است (خباز بهشتی، ۱۳۸۰: ۶۵). در نظریات کلاسیک مهاجرت عبارت از تصمیم‌گیری هدف مندی که از طریق موازنه هزینه‌ها و منافع به دست می‌آید (لهسایی‌زاده، ۱۳۶۸: ۲۰۰). جان و یکس مهاجرت را مکانیسمی برای رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده می‌داند. (ویکس، ۱۳۸۵: ۲۷۸).

۲-۲- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

در اغلب تحقیقات اولیه در مورد تاثیر مهاجرت، بر عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، جغرافیائی و ارتباطی به صورت انتزاعی تاکید می‌شود. اکنون توافق همه جانبه‌ای در این مورد وجود دارد که مهاجرت از شهرهای کوچک بیشتر تحت تاثیر عوامل متعددی است. (تودارو، ۲۰۰۲: ۱۳۷۰). در اکثر کشورهای در حال رشد شهرهای بزرگ با عدم پیوستگی کامل با شهرهای کوچک اکثر سطوح عالی خدماتی اجتماعی و اقتصادی را به خود اختصاص داده است و شهرهای کوچک با ارتباط ضعیف با جوامع پائین‌تر از خود به صورت فضاهای پیرامونی حاشیه‌ای و وابسته در آمده‌اند. (زیاری، ۱۳۸۷: ۱۵) اگر چه ممکن است است مهاجرت به دلایل مختلفی انجام پذیرد، اما شناخت این علل در بین کشورها و حتی شهرها مستلزم شناخت تفاوت‌ها است. (طیبی‌نیا، ۱۳۸۸: ۱۴۴). با تحقق یافتن مهاجرت به دلایل مختلف ورود خانوادها به شهر بزرگتر، مهاجران اولین

تجربه‌های حضور خود در مبدا را با تفاوت‌های اقتصادی اجتماعی، و فرهنگی و محیطی جستجو خواهند کرد. (طیبی‌نیا، ۱۳۸۸: ۱۴۵).

در خصوص عوامل مؤثر شکل‌گیری مهاجرت، دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد بر طبق نظریه لی عوامل جاذبه و دافعه نقش تعیین کننده‌ای در انگیزه مهاجرت دارد، عوامل دافعه بیشتر مربوط به مبدا می‌باشند و عوامل جاذبه مربوط به مقصد. متخصصان و افراد تحصیل کرده بیشتر به علت جاذبه مهاجرت می‌کنند و غیر متخصصان به دلیل دافعه. به عقیده لی در صورتی که اختلاف درآمد بین مبدا و مقصد زیاد باشد، مهاجرت به شهرهای بزرگتر انجام می‌شود (قاسمی اردهایی، ۱۳۸۵: ۵۹). صاحب نظران رهیافت معیشتی بر این باورند که در پدیده مهاجرت ما با افرادی روبرو هستیم که مهاجرت را به عنوان راهبرد جهت بقا و استمرار معیشت خود انتخاب می‌کنند (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ۹۲) «آرتور لوئیس» و «فی-رانیس» به این دیدگاه معتقدند.

هرزوک در نظریه مهاجرت به عنوان جستجوی فضای کار معتقد است که افراد به علت کاهش درآمد و به واسطه هزینه‌های فرصت اقدام به مهاجرت می‌کنند بر این اساس مهاجرت تابعی از شرایط اقتصادی است. (طاهر خانی، ۱۳۸۰: ۷۵-۷۴).

گزیرل. ال. هانت به نظریه تعادل و عدم تعادل در مدل سازی مهاجرت معتقد است و به زعم اودلایل مهاجرت را باید در تعادل و عدم تعادل جستجو نمود که در حقیقت مهاجرت از شهرهای کوچک پاسخی به تفاوت‌های موجود در مناطق است. (طاهرخانی، ۱۳۸۵: ۶۷). ونک با تاکید بر مدل‌های سرمایه انسانی معتقد است که مهاجران عمدتاً جذب

مهاجرت بین دو نقطه با فاصله آن دو، رابطه معکوس دارد (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۳۱). به طور کلی علل مؤثر بر پدیده مهاجرت از شهرهای کوچک به شهر بزرگ را به دو دسته کلی می‌توان تقسیم نمود:

۱- عوامل مربوط به نیروی جاذبه شهرهای بزرگ - عوامل مربوط به دافعه شهرهای کوچک؛ این عوامل همانند سدی در برابر شهروندان شهرهای کوچک است (مثل بیکاری، کمبود درآمد، نبود امکانات تفریحی، رفاهی و...) (۶۹: Sterin, 2010). از عوامل دیگر می‌توان به رسانه‌ها اشاره کرد. رسانه‌ها تنوع گرایشی و تجدد گرایی، ناپایداری و جهانی شدن را در انسان‌ها تقویت می‌کنند و انسان‌ها را برای مهاجرت آماده می‌کنند. مهاجران برای پرکردن یکی از خواسته‌های خود به شهرهای بزرگ کشیده می‌شوند (قاسمی سیانی، ۱۳۸۸: ۵۶).

۳- بحث اصلی

۳-۱- تحلیل رابطه بین متغیرها و مهاجرت

۳-۱-۱- شاخص‌های اقتصادی

درک عوامل تعیین کننده مهاجر فرستی از شهرهای کوچک در تحلیل مسایل شهری حائز اهمیت است. از این رو به منظور تبیین عامل مهاجر فرستی در شهر قیدار به جای نگرش انتزاعی باید با در نظر گرفتن مجموعه عوامل به بررسی مسائل پرداخت. در این قسمت به منظور درک بهتر از علل و انگیزه‌های مهاجرت از نتایج مطالعات میدانی استفاده شده است. عوامل مؤثر در تصمیم به مهاجرت از شهر قیدار در طبقه بندی ذیل جای می‌گیرد: عوامل مؤثر بر مبدا مهاجرت؛ عوامل مؤثر بر مقصد مهاجرت؛ ویژگی‌ها و نگرش‌های ذهنی مهاجران؛ جاذبه و دافعه‌های شهری.

نواحی توسعه یافته‌تر می‌شوند بنابراین، وجود منافع اجتماعی اقتصادی و اصلاح شرایط اقتصادی از مهمترین انگیزه‌های مهاجرت محسوب می‌شود.

صاحب نظران مکتب وابستگی مهاجرت از شهرهای کوچک را در کشورهای جهان سوم پدیده‌ای جدی می‌دانند، آنان عامل دافعه جمعیت را باور دارند و علت مهاجرت را بیشتر نابرابری سطوح بین شهرهای کوچک و بزرگ می‌دانند و از جمله دلایل آن را تقویت توسعه نیافتگی منطقه مهاجر فرست می‌دانند (۴۸: Todarn, 2010). صاحب نظران این مکتب بر این عقیده‌اند که علت‌های مهاجرت را نمی‌توان از اثرات آن جدا کرد. زیرا مهاجرت از یک طرف معلول توسعه نابرابر و از طرفی دیگر عامل گسترش و توسعه نابرابر است. (لهسائی زاده، ۱۳۶۸: ۱۴).

نظریه لی که به تئوری دافعه و جاذبه معروف است. نظریه مهاجرت را تحت تأثیر چهار عامل عمده تبیین می‌کند: عوامل مرتبط با حوزه مبدأ مهاجرت؛ عوامل مرتبط با حوزه مقصد مهاجرت؛ موانع موجود در جریان مهاجرت از مبدأ به مقصد؛ عوامل شخصی (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۶۸). روانشتاین از پیشگامانی است که موضوع مهاجرت را مورد توجه قرار داده است و قواعدی بدین شرح برای مهاجرت مشخص کرده است:

عوامل اقتصادی مهمترین عامل برانگیزنده مهاجرت است؛ در اغلب موارد مهاجرت به صورت مرحله‌ای اتفاق می‌افتد یعنی مهاجرت از روستا به شهرهای کوچک و سپس به شهرهای بزرگتر و قطب‌های صنعتی و خدماتی صورت می‌گیرد؛ رابطه مستقیمی بین ارتباطات و مهاجرت وجود دارد؛ شدت

انتخاب کننده نیست بطوریکه مطالعات میدانی نشان داد که مهاجرت از این شهر تنها منحصر به نیروی کارگر نمی‌شود بلکه حدود ۲۳ درصد از پرسش شوندگان دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند که به شهر زنجان مهاجرت کرده‌اند. اطلاعات پرسش نامه‌ها نشان می‌دهد که اغلب پاسخ‌گویان انگیزه‌های پیشرفت اقتصادی در شهرهای بزرگتر را بر تصمیم مهاجرت موثر دانسته‌اند. بنا به نظر سرپرستان خانوارها نابرابری در توزیع درآمد و دسترسی به منابع اعتباری و وام‌های مورد نیاز توانسته زندگی بهتری را برای خانواده آنان در شهر زنجان فراهم آورد. متغیر دیگری که توانسته نقش موثری در انگیزه‌های مهاجرت ایفا نماید، بسترهای جهش اقتصادی در شهرهای بزرگتر است. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۹۱ درصد مهاجران از وضع زندگی قبلی خود در شهر قیدار راضی نبوده‌اند بنابراین، برای بهبود وضعیت اقتصادی در شهرهای همچون زنجان و ابهر به منظور امحاء احساس محرومیت نسبی از شهر قیدار مهاجرت کرده‌اند.

جدول ۱- آزمون رگرسیون چند متغیره رابطه

شاخص‌های اقتصادی و مهاجر فرستی

متغیرها	B	Stcl. B	Beta	T	sig
درآمد و اشتغال	۸/۹	۳/۷	۰/۷۶۸	۰/۸۵۶	۰/۰۰۰
جهش اقتصادی	۷/۲	۳/۴	۰/۶۵۷	۰/۷۶۷	۰/۰۰۰
وام‌های خود اشتغالی	۶/۱	۲	۰/۵۶۷	۰/۶۵۴	۰/۰۰۰
مشاغل اداری و منابع اعتباری	۴	۱	۰/۴۲۳	۰/۵۴۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

تحلیل اطلاعات پرسش نامه‌ها حاکی از آن است که تفاوت‌های فضائی در به دست آوردن فرصت‌های اقتصادی منجر به بروز توانمندی‌های متفاوت در شهرهای بزرگتر شده است که مهاجرت از شهر قیدار عکس‌العمل سرپرستان خانوار در زمینه تفاوت‌های منطقه‌ای است. بنا به نظر ۷۵ درصد جامعه آماری آنان به دنبال مکان‌هایی هستند که دارای فرصت شغلی بهتر و دستمزد بالاتر باشد. بنابراین، شهر قیدار که دارای جذابیت کمتری در این زمینه است به عنوان شهر مهاجر فرست تلقی می‌شود. بنا به نظر سرپرستان خانوارها آنچه اختلاف سطح زندگی را در شهر قیدار به وجود می‌آورد، تفاوت توزیع درآمد در مبدا و مقصد است. بنا به نظر ۵۶ درصد از پرسش شوندگان اختلاف سطح زندگی و شکاف‌های اقتصادی و اجتماعی با مهاجرت از شهر قیدار ارتباط مستقیمی دارد. بر این اساس تاثیر گذارترین علت مهاجرت را در بین متغیرهای اقتصادی باید در ارتباط با این موضوع دانست. تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد که اختلاف درآمدها از نظر سرپرستان خانوارها منجر به بروز شکاف‌های در امکانات اجتماعی نیز در شهرهای کوچک شده که زمینه را برای بروز مهاجرت‌ها فراهم نموده است. اختلاف بین دستمزدها و تفاوت در نرخ بیکاری و انتظارات از شغل مورد نظر نیز یکی از پاسخ‌های سرپرستان خانوار است. به نظر سرپرستان خانوارها مهاجرت راهبردی برای غلبه بر محدودیت‌های بازار کار در شهر قیدار است. در این شهر مشاغل موجود جواب‌گوی نیروی انسانی نیست و در نتیجه عدم هماهنگی بین تقاضای کار و فارغ التحصیلان دانشگاهی یکی دیگر از علل مهاجرت از شهر قیدار است. مهاجرت از شهر قیدار یک جریان

نتایج جدول (۱) حاکی از آن است که بین شاخص‌های اقتصادی و مهاجر فرستی از شهر قیدار رابطه قوی و معنی دار ($r=0/78$) وجود دارد. نتایج حاصله از معادله رگرسیون نشان می‌دهد که بین درآمد و اشتغال افراد مهاجر و مهاجرت به شهر زنجان همبستگی بالایی وجود دارد، که مقدار $T=0/856$ و ضریب معنی داری $SIG=0/000$ در تایید این نکته است. در مراحل بعدی متغیرهای جهش اقتصادی، وام‌های خوداشتغالی، مشاغل اداری و منابع اعتباری هر کدام به ترتیب با مقدار $T=0/540$ ، $T=0/654$ ، $T=0/767$ و با ضریب معنی داری $0/000$ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. بنابراین، می‌توان به ارتباط خطی میان درآمد و مهاجرت به شهر زنجان اشاره نمود. یافته‌ها نشان می‌دهد که با توجه به شرایط مناسب و امکان تحرک پایگاه اقتصادی و اجتماعی در شهر زنجان و با توجه عوامل دافعه در شهر قیدار توان برانگیزندگی عوامل اقتصادی در مقصد و بازدارندگی در مبدا در مهاجرت افراد موثر بوده است. براساس نتایج آزمون کای اسکوتر مقدار X^2 برابر با $564/367$ و درجه آزادی آن برابر با ۶ و سطح معنی داری آن $0/000$ است که نشان دهنده آن است که همه گویه‌های مربوط به متغیرهای اقتصادی معنی دار هستند.

۳-۱-۲- شاخص کمبود مکانی- فضائی خدمات وزیر ساختهای شهری در مبدأ

ضعف زیر ساخت‌های شهری یکی از عوامل موثر در ترغیب مهاجرت از شهر قیدار است. بنا به نظر سرپرستان خانوارها تفاوت‌های فاحش در این شهر از نظر امکانات شهری یکی از عوامل موثر در انتخاب شهر زنجان برای سکونت بوده است.

سرپرستان خانوارها اظهار داشته‌اند که شهرهای کوچک از جایگاه مطلوبی بر خوردار نبوده و نابرابری امکانات پیامدهای نامطلوبی بر روی جمعیت شهر قیدار و حتی نقاط پیرامونی آن بر جای گذاشته است. به منظور سنجش تاثیر شهر قیدار بر جذب نقاط پیرامونی و حوزه نفوذ پرسش‌هایی نیز مطرح شد. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که عدم تامین خدمات اساسی با ارزش در سطح مراکز روستائی و ضعف بازارها و مراکز تجاری مناسب برای تولیدات کشاورزی مانع عمده‌ای بر سر راه خدمات‌رسانی قیدار به روستاهای اطراف است. این محدودیت‌ها روند مطلوب توسعه شهری را دچار اختلال کرده است و باعث شده که حوزه نفوذ این شهر محدود شود و جریان مهاجرت به سمت شهرهای بزرگتر استان زنجان فراهم آید. لازم به ذکر است که شهر قیدار دارای حدود ۳۰۰ آبادی است که ضعف بخش کشاورزی عامل دیگری بر مهاجرت‌ها است. یافته‌های پرسش نامه‌ها نشان می‌دهد که حدود ۲۰ درصد از مهاجران را خانوارهایی تشکیل می‌دهند که به دلیل برآورده نشدن نیازها و خدمات به شهرهای بزرگتر مهاجرت کرده‌اند. محاسبه ضریب همبستگی بین رتبه جمعیتی و مراکز خدماتی رابطه ضعیفی را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی بین عامل‌های موثر بر مهاجرت و تعداد مهاجران برابر با $0/848$ است که در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معنی داری را نشان می‌دهد. یافته‌های میدانی نشان دهنده آن است که ۳۵ درصد از مهاجران کمبودهای زیر ساختی را در زمینه سالن‌های ورزشی مخصوص بانوان، پارک‌های شهری، مراکز آموزشی در زمینه دوره‌های تخصصی، بیمارستان به همراه کادر تخصصی، کتابخانه‌های عمومی، فروشگاه‌ها و مرکز

در مورد مقایسه وسایل تفریحی و سرگرمی در شهر قیدار با شهر زنجان پرسش شوندهگان اظهار داشتند که به نظر آنها وسایل سرگرمی و تفریحی در قیدار بسیار کمتر از شهر زنجان است. با توجه به فرض تحقیق که بین درجه برخوردارگی از امکانات و خدمات و میزان مهاجرت از شهر قیدار رابطه وجود دارد، میزان برخوردارگی محاسبه شده به عنوان متغیر مستقل برای آزمون فرض مذکور مورد استفاده قرار گرفت (جدول ۳)

جدول ۳- درجه برخوردارگی از خدمات و امکانات شهر

قیدار

نام شهر	جمعیت	توسعه خدمات	میزان برخوردارگی خدماتی	رتبه برخوردارگی خدماتی
قیدار	۱۹۲۳۴	۷/۲۵۱	۰/۳۳۵۲۲۸	۲

منبع: یافته‌های تحقیق

محاسبه همبستگی بین مهاجرت از شهر قیدار بعنوان متغیر وابسته و درجه توسعه شهر قیدار بعنوان متغیر مستقل، ضریب همبستگی برابر با ۰/۸۹۸ نشان می‌دهد که بر این اساس وجود رابطه بین سطوح توسعه و میزان مهاجرت از قیدار تأیید می‌شود. (جدول ۴)

جدول ۴- ضریب همبستگی بین رتبه‌بندی خدماتی و

مهاجرت از شهر قیدار

رتبه همبستگی	رتبه جمعیتی	رتبه برخوردارگی خدماتی	رتبه توسعه یافتگی
رتبه خدماتی	۰/۳۲۲۵۷	۰/۹۷۲۷۸۵	۰/۹۸۵۴۷۲
رتبه درجه برخوردارگی خدمات	۰/۴۵۲۲۹	۱	۰/۹۳۲۳۶۲
رتبه درجه توسعه یافتگی	۰/۴۴۲۲۵۳	۰/۹۲۱۵۸	۱

منبع: یافته‌های تحقیق

خرید را یکی از مشکلات عمده ذکر کرده‌اند. جدول ذیل در تأیید مطالب فوق است.

جدول ۲- سطح نسبی برخوردارگی شهر قیدار از امکانات

و خدمات زیرساختی

شاخص ترکیبی بهداشتی درمانی	شاخص ترکیبی آموزشی	شاخص ترکیبی زیرساختها
سطح برخوردارگی	سطح برخوردارگی	سطح برخوردارگی
۰/۴۱	۰/۵۹	۰/۵۳

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان ضریب همبستگی درجه توسعه یافتگی و میزان مهاجر فرستی برابر با ۰/۸۵ است. نتایج آزمون کای اسکوئر نشان داد که خدمات زیربنائی با ۴۷/۴۷ و خدمات بهداشتی و درمانی با ۴۵/۸۹ و خدمات آموزشی با ۴۰/۸۹ در سطح معنی داری $\text{sig}=0/000$ تاثیر عمده‌ای بر مهاجر فرستی از شهر قیدار داشته است. به طوری که حوزه‌های اشتغال‌زا (شهرهای زنجان، ابهر، خرمدره) با جذب نیروی کار بیشتر با جذب جمعیت و حوزه‌های بی رونق و کم توان همانند شهر قیدار با دفع جمعیت مواجه بوده است. مطالعات میدانی نشان می‌دهد که در شهر قیدار نامناسب بودن زیر ساخت‌های اقتصادی و خدماتی و رونق ناچیز فعالیت‌های صنعتی و خدماتی جاذب و کارآفرین در محیط شهری از جمله مهمترین زمینه‌های رانش و دفع شهروندان از قیدار است.

بنا به اظهار ۶۰/۲ درصد از پرسش شوندهگان در ارتباط با خصوصیات مکانی-فضایی و تأثیر آن بر مهاجرت از شهر قیدار، دسترسی خدمات موجود در بروز انگیزه مهاجرت و گرایش به مهاجرت بسیار مؤثر بوده است.

۳-۱-۳- شاخص کیفیت زندگی در شهر مبدأ کیفیت زندگی از جمله موضوعاتی است که همزمان با رشد شهرنشینی در علم بر نامه‌ریزی شهری مورد توجه واقع شد. نتایج پرسش نامه‌ها نشان می‌دهد ۸۸/۲٪ از سرپرستان خانوارها کیفیت زندگی در شهر قیدار را پائین ارزیابی کرده‌اند. رضایت از محل زندگی به عنوان متغیر تعیین‌کننده‌ی بر مهاجر فرستی از این شهر محسوب می‌شود. به نظر جامعه آماری امکانات شهر زنجان به عنوان یک شهر بزرگتر تاثیر به سزائی بر کیفیت زندگی آنها داشته است و از دیدگاه آنان مفهوم شهروندی در شهرهای بزرگتر عینیت می‌یابد. از نظر این افراد احساس رضایت از زندگی در شهر زنجان با افزایش کیفیت زندگی به همراه درآمد کافی در شهر زنجان همراه است. ۵۳ درصد از سرپرستان خانوار اظهار داشته‌اند که نارضایتی از زندگی در شهر قیدار یکی از دلایل مهاجرت آنان بوده است.

جدول ۵- ارزیابی همبستگی میانگین کیفیت زندگی و

مهاجرت از شهر قیدار

متغیرها	میانگین	درجه آزادی	F	sig
احساس بهزیستی در شهر	۱/۲	۵	۴	۰/۰۰۰
احساس رضایت از عملکرد شهرداری	۱/۱	۴	۳	۰/۰۰۰
استانداردهای شهروندی و شهرسازی	۱	۳	۴	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

اعداد جدول ۵ رابطه معنی داری را نشان می‌دهد. به طوری که همه میانگین‌ها در حدود ۱ ارزیابی شده است که نشان دهنده ارزیابی پائین است. علاوه بر این، احساس تعلق خاطر شهروندان نیز در حد پائین

۲/۵ با انحراف معیار ۱/۵ ارزیابی پائینی را نشان می‌دهد.

۳-۱-۴- شاخص عملکرد مدیریت شهری

به منظور سنجش شاخص عملکرد مدیریت شهری متغیرهای چون خواسته‌های شهروندان، عملکرد شهرداری، شورای شهر، مشارکت در امور شهری مورد ارزیابی قرار گرفت. اظهارات نشان می‌دهد که ترکیبی از عوامل مختلف رضایت شهروندان را از زندگی در شهر قیدار تشکیل می‌دهد. شدت همبستگی ۰/۹۵ نشان دهنده ارتباط خطی بین عدم رضایت از زندگی در شهر قیدار و مهاجرت به شهرهای بزرگتر است. سرپرستان خانوارها اظهار داشته‌اند که در شهرهای بزرگتر زمینه‌های لازم برای مشارکت مردم در امور شهری فراهم است. بنا به نظر ۱۸ درصد مهاجران عدم همگنی شهروندان و مشارکت بسیار ضعیف شهروندان در شهر قیدار یکی از دلایل مهاجرت آنان بوده است. نتایج آزمون ناپارامتری نشان داد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد بین خواسته‌های شهروندان و عملکرد شهرداری تفاوت معناداری وجود دارد. (df=456 sig=0/000)

۳-۱-۵- شاخص جاذبه و تمرکز فرصت‌ها در شهر زنجان

در استان زنجان همزمان با صنعتی شدن مرکز استان، جذب نیروی کار مازاد از شهرهای کوچک به نفع فعالیت‌های صنعتی و خدماتی آغاز شد. شهر زنجان به علت موقعیت جغرافیایی (نزدیکی به کلانشهر تهران و تبریز) و دارا بودن پتانسیل‌های قابل توجه مثل خاک حاصلخیز، استقرار صنایع و زیر ساخت‌های مناسب، مهاجران زیادی را از شهرهای کوچک استان، پذیرفته است.

وجود نابرابری‌های چشمگیر میان شهرهای بزرگ و کوچک در فضای سرزمینی این استان موجب ناهمگنی توسعه شهرهای بزرگ و کوچک و تمرکز فعالیت‌های اقتصادی از قبیل امکانات آموزشی، بهداشتی و فرهنگی در شهرهای بزرگتر شده است. با افزایش جمعیت شهر زنجان و میزان رشد و تعداد جمعیت این شهر نسبت به کل جمعیت استان، نظام تک شهری به وجود آمد. تحول نظام شهری در استان زنجان با توسعه اقتصادی و جذب جمعیت شهرهای کوچک به همراه تمرکزگرائی آغاز شد. علی‌رغم افزایش تعداد شهرهای کوچک در استان زنجان، سهم جمعیتی و پایگاه محلی و نقش آنها در سازماندهی فضایی علاوه بر این که افزایش نیافته بلکه کاهش نیز یافته است و در سطح استان نه تنها زیر بناهای جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی به سازماندهی مطلوب فضایی منجر نشده است بلکه نقش شهر زنجان در سازماندهی فضایی استان فقط به رشد قطبی شدن این شهر منجر شده است. (نظریان، ۱۳۷۵: ۷۸) پراکنش فضایی شهرهای کوچک در سطح استان رقم آتروپی محاسبه شده استان زنجان طی سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ به ترتیب برابر ۵۵ و ۸۲ درصد است. این ارقام نشان دهنده عدم توازن و تعادل در زمینه توزیع و استقرار بهینه جمعیت در نقاط شهری استان زنجان است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که مقصد ۹۰ درصد از مهاجران شهر زنجان عنوان شده است. نمونه‌های آماری اظهار داشته‌اند که اغلب کارکردهای جدید در شهر زنجان متمرکز شده است و این شهر محل تمرکز خدمات متنوع است و این عوامل زمینه را برای مکان جذب نیروی کار بیشتر در مشاغل متنوع در شهر زنجان فراهم نموده است. بنا به اظهارات پرسش

شوندگان امکانات شهر زنجان بیشتر از شهرهای دیگر استان است. از این رو استفاده از امکانات و خدمات زیربنائی یکی از مهمترین دلایل جاذبه‌های است که جمعیت مهاجر را به سوی زنجان فراخوانده است. بنا به نظر جامعه نمونه تمرکز بالای امکانات و نهادها و سرمایه‌گذاری در شهر زنجان سبب شده است که شهر قیدار علی‌رغم پتانسیل‌ها و استعدادها نقش موثری در جذب جمعیت و سرمایه داشته باشد. اطلاعات مرکز آمار ایران نیز در تایید یافته‌های میدانی است که به طوری که ۶۷ درصد از مهاجرت‌های درون استانی به شهر زنجان انجام گرفته است. از مجموع ۱۶۱۶۷۵ نفر مهاجر وارد شده به استان زنجان جمعا ۱۵۵۱۸ نفر به عنوان جستجوی کار بهتر به استان وارد شده‌اند. بررسی روند تحولات جمعیتی شهر زنجان نشان می‌دهد که جمعیت این شهر طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ همواره رو به افزایش بوده است به طوری که جمعیت این شهر از ۴۷۱۵۹ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۳۹۵۹۱ نفر در سال ۱۳۸۵ افزایش یافت. از دلایل عمده روند افزایش جمعیت می‌توان به مهاجرت از شهرهای کوچک استان به شهر زنجان اشاره کرد. در سال ۱۳۸۷ حدود ۷۵ درصد از مهاجران از درون استان بوده‌اند و در این بین تعداد افرادی که از نقاط روستایی و شهرهای کوچک به شهر زنجان وارد شده‌اند در خور توجه است. در حقیقت شهر زنجان به عنوان پلی ارتباطی برای مهاجرت به شهرهای بزرگ به شمار مهاجران و فرصت‌های شغلی در این شهر وجود دارد (پورمحمدی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۵-۳۶) مسلم است که توزیع و جابجایی جمعیت در سطح شهرستان‌های استان یکسان نبوده و تحت تأثیر موقعیت و برخورداری از توان‌های اقتصادی، اجتماعی

است که حدود ۷۱/۲٪ از مهاجران (قبل از مهاجرت) محل اشتغال آنها در شهر زنجان و محل سکونت آنها در شهر قیدار بوده است. اما طی سال‌های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۹، واگذاری زمین توسط ادارات، تعاونی‌ها، نقش مهمی در مهاجرت افراد به شهر زنجان داشته است. تحلیل طول اقامت مهاجرین در شهر زنجان حاکی از آن است که بالغ بر ۹۳ درصد از این افراد طی سال‌های مذکور به زنجان مهاجرت کرده‌اند. به طوری که سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۹ از مجموع کاربری مسکونی اختصاص یافته حدود ۲۳ درصد آنها به تعاونی‌های مسکن و ۷۵ درصد به ادارات و نهادهای دولتی و ۲ درصد به افراد حقیقی واگذار شده است و قسمت عمده این واگذاری‌ها (۹۷ درصد) در بخش بیرونی شهر (شهرک‌های اسلام آباد، لاله، بهارستان، امیرکبیر، زیباشهر، الهیه) بوده است. استقرار بنگاه‌های خرید و فروش و اجاره مسکن در شهرک‌های شهر زنجان نشان دهنده رابطه معناداری بین واگذاری زمین و مهاجرت‌ها در این شهر است.

جدول ۷- تحلیل همبستگی دافعه‌های شهری با مهاجر

فرستی از شهر قیدار

ردیف	متغیرها	r	sig
۱	امنیت شغلی	۰/۵۲۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج تحلیل همبستگی در جدول ۷ نشان می‌دهد که با توجه به ضریب همبستگی بیش از ۷۲ درصد از دافعه‌های شهری ارتباط معناداری با مهاجر فرستی از شهر قیدار دارد. که در سطح اطمینان ۹۵ درصد $(p=0/05)$ دارای رابطه معنی دار آماری است.

و فرهنگی تفاوت‌های زیادی بین آنها به چشم می‌خورد. به طوری که شهر زنجان بالاترین سهم را دارا بوده است، که در این ارتباط سرمایه گذاری‌ها ناشی از فعالیت‌های اقتصادی، تراکم سرمایه و جذابیت‌های شغلی در زنجان موجب شده است که بیشترین مهاجران به این شهر مهاجرت کنند به طوری که ۹۲/۸ درصد از پرسش شوندگان اظهار داشته‌اند که مهاجرت از قیدار به زنجان زمینه مهاجرت آنها به کلانشهر تهران و تبریز را فراهم می‌نماید.

آزمون معناداری تفاوت درآمد در قبل و بعد از مهاجرت حاکی از افزایش میزان درآمد سرپرستان خانوار است. لازم به ذکر است که به منظور بررسی تأثیر مهاجرت بر وضعیت درآمد، از جامعه نمونه، سؤالاتی به عمل آمد و بر مبنای اطلاعات جدول ۶ حدود ۸۸/۷ درصد اظهار داشته‌اند که بعد از مهاجرت به زنجان درآمدشان افزایش یافته است.

جدول ۶- تأثیر مهاجرت از قیدار بر افزایش درآمد

میزان افزایش درآمد	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
اصلاً	۱	۰/۳	۰/۳
کم	۱۱	۳/۸	۳/۴
متوسط	۶۰	۱۷/۱	۲۰/۶
زیاد	۳۸	۱۰/۹	۸۹/۱
بسیار زیاد	۲۹۰	۶۸/۶	۱۰۰
جمع	۴۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج نشان می‌دهد که ۷۰ درصد از افراد مهاجرت بعد از مهاجرت از شهر قیدار در شهر بزرگتری مثل زنجان صاحب منزل مسکونی شده‌اند. تحلیل اطلاعات پرسشنامه‌های سرپرستان خانوار حاکی از آن

جدول ۸- آزمون جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی شهر

زنجان

متغیر	chi-square	df	sig
جاذبه‌های اجتماعی فرهنگی شهر زنجان	۳۰۸/۴۷۲	۴	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

نیل به اهداف ارزشی از دیدگاه مهاجران بوده است. از اینرو شناخت بسترهای رفتاری مهاجران در مورد چگونگی زندگی در شهرهای بزرگ از اهمیت به سزایی برخوردار است. در تحلیل رفتارهای مهاجران عوامل متعددی دخالت دارند که یکی از مولفه‌ها نوع نگرش آنان نسبت به محیط زندگی است که در رفتار آنها تاثیر می‌گذارد.

جدول ۹- تاثیر متغیر نوع نگرش افراد مهاجر و تمایل به مهاجرت به زندگی در شهرهای بزرگتر (شاخص هنجاری)

نوع نگرش و رفتار	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین	F	sig
بین گروه‌ها	۹۴۸/۵۶۱	۴	۷۸۲/۷۳	۰/۶۴۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون آماری فوق نشان دهنده رابطه مثبت بین نوع نگرش و مهاجرت به شهرهای بزرگتر است. آزمون تحلیل واریانس نشان دهنده معنی داری بین نوع نگرش ذهنی افراد و تمایل به مهاجرت به شهرهای بزرگتر است. از اینرو تمایل به مهاجرت در بین سرپرستان خانواری که نوع نگرش آنها نسبت به زندگی در مرکز استان مثبت بوده است تمایل رفتاری مهاجرتی نیز افزایش یافته است.

۳-۱-۷- شاخص تبعی

در این بررسی متغیرهایی چون علاقه و تعلق خاطر به آشنایان، تبعیت از اقوام، ازدواج و انتقالی شغلی مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پرسش نامه نشان می‌دهد که ۳۸/۵ درصد عامل علاقه و تعلق خاطر به خویشان و آشنایان را در شهر زنجان عامل مهاجرت به شهر زنجان ذکر کرده‌اند. مهاجران باکسب اطلاعات اولیه در مورد شهر مقصد از طریق دوستان و آشنایان

مقار χ^2 بابر با ۳۰۸/۴۷۲ درجه آزادی برابر با ۴ و سطح معنی داری آن برابر با ۰/۰۰۰ است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که؛ بین جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی شهر زنجان و مهاجر فرستی از شهر قیدار رابطه وجود دارد.

۳-۱-۶- شاخص اعتقادات هنجاری و دستیابی به اهداف ارزشی

بر مبنای نظریه اعتقادات هنجاری، رفتار افراد مهاجر تابعی از انتظارات گرایش‌های فکری و هنجارهای ذهنی است (طاهرخانی، ۱۳۸۶: ۸۴). براساس این تئوری و انطباق آن با یافته‌های میدانی ۸۳/۵ درصد از پرسش شونده‌گان اظهار داشته‌اند که منافع حاصل از مهاجرت به شهر بزرگتر نسبت به هزینه‌های آن بیشتر بوده چون مهاجرت به شهر زنجان برای آنها تجارب ارزنده و موفقیت آمیزی به همراه داشته است. بنابراین، تمایل مجدد به مهاجرت به کلانشهرها برای دستیابی به اهداف ارزشی در نزد آنان افزایش یافته است. درحقیقت مهاجرت از شهر قیدار حرکتی خودانگیخته ای است که به منظور دستیابی به اهداف ارزشی از سوی مهاجران صورت گرفته است. ۸۸ درصد از سرپرستان خانوار اظهار داشته‌اند که مهاجرت پیامدهای مثبتی را بر زندگی شخصی و خانوادگی آنان بر جای گذاشته است. به عبارتی دیگر مهاجرت از شهر قیدار مکانیسمی موثر در جهت

جدول شماره ۱۱- مؤلفه‌های اقتصادی مؤثر بر انگیزه

مهاجرت از شهر قیدار

میزان P	میزان Z	مؤلفه‌ها
۰/۰۰	- ۵/۲۳	دستیابی به اشتغال پایدار
۰/۰۰	- ۴/۱۸	دستمزد بالا و شغل دوم

منبع: یافته‌های تحقیق

مقایسه نظر سرپرستان خانوار درباره اهمیت شاخص‌های اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر مهاجرت به منظور مقایسه اهمیت عوامل اقتصادی ($S=0/72$)، ($M=3/20$) با فرهنگی ($M=3/40$)، به عنوان موانع زندگی در شهر قیدار آزمون t به عمل آمد ($t=-0/40$ ، $P=0/000$) این آزمون نشان دهنده این است که سرپرستان خانوار به تأثیر عوامل اقتصادی به طور معنی دار، اهمیت بیشتری از عوامل فرهنگی می‌دهند. میزان Z (-۵/۲۳) و (-۴/۱۸) در تحلیل‌های آماری نشان دهنده اهمیت دستیابی پایدار و دستمزد بالا و نیاز به شغل دوم توسط مهاجران است. بر مبنای تحلیل اطلاعات پرسشنامه، مهاجرت‌های ناشی از بیکاری در شهر قیدار اغلب موارد (۸۸/۲) ابتدا به صورت مهاجرت فصلی بوده و بعد به مهاجرت دائم تبدیل شده است.

نتایج بررسی مؤلفه‌های مؤثر دیگر بر انگیزه مهاجرت از شهر قیدار حاکی از آن است که دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی بعد از عامل اشتغال و خدمات بیشترین تأثیر را در مهاجر فرستی از شهر قیدار داشته است. میزان Z برابر است با: ۵/۰۱۸ و P ۰/۰۰ حاکی از تأثیر این عامل می باشد. از طرفی دیگر ۷۰/۲ درصد از پرسش شونده‌گان دستیابی به امکانات بهداشتی و درمانی را در مهاجرت به شهر زنجان مؤثر دانسته‌اند.

توانسته‌اند محل سکونت خود را بر اساس وضعیت اقتصادی و اجتماعی انتخاب و به آن مهاجرت نمایند. عامل شبکه مهاجرت (تبعیت از اقوام و آشنایان) یکی از علت تأثیر گذار بر مهاجرت از شهر قیدار محسوب می‌شود. آزمون کای اسکور از شاخص‌های تبعی در زمینه‌های تشویق دوستان ۳۹۵/۲۸ ازدواج ۷۷/۲ ارزیابی شده است.

۱-۳-۸- تحلیل روابط بین متغیرها

یافته‌های این بخش بعنوان جاذبه‌ها و دافعه‌ها دو محیط مبدأ و مقصد که به ماندن و یا رفتن منجر می‌شوند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند: ۱- عامل اقتصادی (شغل و درآمد مناسب) ۲- عامل فرهنگی - اجتماعی ۳- عامل فرهنگی - اجتماعی.

جدول شماره ۱۰- طبقه‌بندی موضوعی عوامل اقتصادی

- اجتماعی - فرهنگی

ردیف	شهر زنجان	ردیف	شهر قیدار
۱	شغل با درآمد مکفی	۱	عدم دستیابی به شغل مناسب
۲	امکان فعالیت اقتصادی بیشتر	۲	عدم دستیابی به مسکن مناسب
۳	دستیابی به مسکن مناسب	۳	محدودیت در مشاغل اقتصادی
۴	امکان و فضای مناسب برای فعالیت‌های علمی-پژوهشی	۴	امکانات ضعیف برای فعالیت‌های پژوهشی

منبع: یافته‌های تحقیق

بر مبنای اطلاعات جدول ۱۰ پرسش شونده‌گان اظهار داشته‌اند که جاذبه‌های شهر مقصد (زنجان) به ترتیب شغل با درآمد مکفی، امکان فعالیت اقتصادی بیشتر و دستیابی به مسکن مناسب است.

اطمینان ۹۹ درصد ضریب اسپیرمن محاسبه شده برای متغیر مستقل و وابسته پژوهش معادل 0/592 است که در سطح $p=0/000$ دارای رابطه مثبت و معنی دار است.

۴- نتیجه گیری

این تحقیق با شناخت و بررسی عامل‌های مهاجر فرستی شهرهای کوچک به شهر زنجان صورت پذیرفت که سعی نموده به بررسی زمینه‌های مهاجر فرستی بپردازد. نتایج حاکی از آن است که زمینه‌های مهاجر فرستی، به عنوان پدیده‌ای جمعیتی، رفتاری تصادفی در شهر قیدار نبوده است و عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در آن مؤثر بوده‌اند. در این بررسی علل مهاجرت از شهر قیدار که نوعی تقسیم‌بندی داخلی از لحاظ مکان است، با استفاده از نظریه‌های مهاجرتی مورد بحث قرار گرفته است. در این بررسی علل مختلف مهاجر فرستی مورد بررسی قرار گرفته است. از این علل، علت اقتصادی بیشترین فراوانی را دارا بوده است که بیش از ۶۰ درصد مهاجرت‌ها را تبیین می‌کند. نتیجه تحقیق در مورد جامعه نمونه نشان می‌دهد که بین سطح توسعه شهر قیدار و میزان مهاجرت رابطه معنا داری وجود دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که در کنار عوامل دافعه در شهر قیدار (نامناسب بودن زیر ساخت‌های اقتصادی)، عوامل جاذبه در مرکز استان همانند شغل با درآمد مکفی، دستیابی به اشتغال پایدار و مسکن مناسب و شاخص‌های تبعی و اعتقادات هنجاری از جمله عوامل مؤثر بر مهاجر فرستی از شهر قیدار محسوب می‌شوند. ضریب همبستگی $0/۸۹۸$ بین درجه توسعه شهر قیدار و میزان مهاجرت نشان دهنده رابطه معنی

مؤلفه‌های مورد بررسی در سطح جامعه نمونه، نشان دهنده تفاوت معنی داری در بین هر یک از عوامل مؤثر بر مهاجرت از شهر قیدار است. به منظور تحلیل چند متغیره از روش رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شده است. ابتدا کل متغیرها وارد معادله شدند و بعد بر اساس تکنیک‌های هر متغیری که بالاترین ضریب همبستگی را با متغیرهای وابسته داشته است وارد معادله شدند و سپس معنی دار بودن آنها و ضرایب آن مشخص شد. اکثریت متغیرهای وارد شده در تحلیل رگرسیونی دارای تاثیرات علی بر مهاجر فرستی هستند، متوسط واریانس رگرسیون به متوسط واریانس باقی مانده $f=94/8213$ و سطح معنی دار بودن آن $\text{sig}=0/000$ است از این رو مقدار f نیز نشان دهنده آن است که معادله رگرسیون معنی دار است. ضریب همبستگی $0/83809$ نشان دهنده آن است که متغیرهای مستقل (متغیرهای اقتصادی، کمبود زیر ساخت‌ها، کیفیت زندگی، شاخص تبعی و شاخص‌های جاذبه و دافعه) که در داخل معادله وارد شده‌اند ۸۳ درصد از واریانس متغیر وابسته به وسیله متغیرهای ارائه شده تبیین پذیر هستند.

جدول ۱۲- تحلیل واریانس متغیرهای مؤثر

بر مهاجر فرستی از شهر قیدار

تغییرات	F	s. s	m. s	Sig
رگرسیون	۶	۱۶۴۲/۸۳	۲۵۴/۳۸	۰/۰۰۰
باقی مانده	۳۷۰	۲۵۱/۸۳	۱/۷۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

تحلیل آماری نشان می‌دهد که $۷۶/۹$ درصد از واریانس متغیر وابسته به وسیله متغیرهای وارد شده در معادله تبیین می‌شود. ضریب اسپیرمن محاسبه شده برای متغیرهای مستقل معادل $r=0/92$ است و با

- تمرکززدایی امکانات و خدمات از مرکز استان به منظور از بین بردن دلایل و زمینه‌های مهاجرفرستی در شهرهای کوچک؛

- کنترل شهرهای بزرگ و هدایت سرمایه‌گذاری به سمت شهرهای کوچکتر تا این گونه شهرها بتوانند آستانه‌های جمعیتی معین را سرویس دهی نمایند؛

- ایجاد تعادل بین شهرهای بزرگ و کوچک در استان زنجان در جهت متعادل کردن سیاست‌های برنامه‌ریزی توسعه یکپارچه در سطح استانی؛

- بازشناسی و بررسی نقاط قوت و ضعف شهر قیدار در زمینه‌های جذب جمعیت و مهاجر فرستی؛

- سرعت بخشیدن به توسعه فضاهای خدماتی در شهر قیدار بر اساس نیازهای شهروندان؛

- ایجاد زیرساخت‌های شهری و امکانات رفاهی و تفریحی در شهر قیدار به منظور کاستن دافعه‌های جمعیت؛

- استراتژی توزیع بهینه جمعیت از طریق گسترش فعالیت‌های اشتغال‌زا در بخش‌های صنعت و خدمات؛

- تعیین صنایع کوچک و سودآور مناسب با پتانسیل‌های شهر قیدار در راستای تقویت صنایع شهری؛

- گسترش صنایع کوچک و کاربرد صنایع در فعالیت‌های اقتصادی شهر قیدار؛

- تأمین سرمایه و جهت‌دهی در سرمایه‌های کوچک در بخش اقتصادی شهری؛

- تأمین نیازهای اساسی و خدمات زیربنایی در شهر قیدار.

دار درجه برخورداری خدمات شهری و تأثیر آن بر مهاجر فرستی است. رضایت از محل زندگی به عنوان متغیر تعیین کننده‌ای بر مهاجر فرستی از این شهر محسوب می شود نتایج پرسش نامه‌ها نشان می‌دهد ۸۸/۲ از سرپرستان خانوارها کیفیت زندگی در شهر قیدار را پایین ارزیابی کرده‌اند. بنا به نظر ۱۸ درصد مهاجران عدم همگنی شهروندان و مشارکت بسیار ضعیف شهر وندان در شهر قیدار یکی از دلایل مهاجرت آنان بوده است. تحلیل طول اقامت مهاجرین در شهر زنجان حاکی از آن است که بالغ بر ۹۳ درصد از این افراد طی سال‌های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۹ به زنجان مهاجرت کرده‌اند. در حقیقت تأثیر عوامل جاذبه در شهر زنجان (فرصت‌ها و امکانات) در کنار واگذاری زمین توسط ادارات و تعاونی‌ها یکی دیگر از دلایل مهاجر فرستی عنوان شده است. در کنار این عوامل شاخص اعتقادات هنجاری و شاخص‌های تبعی نیز تأثیرگذار بوده‌اند به طوری که ۸۳/۵ درصد از پرسش شوندگان اظهار داشته‌اند که منافع حاصل از مهاجرت به شهر بزرگتر نسبت به هزینه‌های آن بیشتر بوده و بعد از مهاجرت از قیدار وضعیت اقتصادی اجتماعی و فرهنگی آنها بهبود یافته است.

۵- پیشنهادها

به منظور کاهش مهاجرفرستی شهر و کمک به جذب و نگهداشت جمعیت موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- تدوین مقررات و ضوابط توسعه شهری و به کارگیری مدیریت تخصصی در بخش‌های زیر ساخت شهری به منظور جذب و نگهداشت جمعیت؛

منابع

- ایمانی، محمد تقی، (۱۳۶۸)، مهاجرت در کشورهای جهان سوم، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، سال ۲۲، شماره‌های ۲۳-۳۳ و ۳ صص
- پاپلی‌یزدی، محمد و همکار، (۱۳۸۱)، نظریه‌های توسعه روستایی، تهران، سمت، ۳۶۷ ص
- پورمحمدی، محمد رضا و همکاران، (۱۳۸۷)، ارزیابی گسترش فضایی-کالبدی شهر زنجان با تأکید بر تغییر کاربری زمین طی دوره ۱۳۵۵-۱۳۸۴، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، پژوهشنامه جغرافیای ۶۳، صص ۳۳-۴۵
- جمعه پور، محمود، (۱۳۸۴)، ارزیابی رابطه بین سطح توسعه یافتگی روستاهای استان تهران و مهاجرت به شهر تهران، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، صص ۸۷-۱۰۶
- حسامیان، فرخ، (۱۳۶۳)، شهرنشینی در ایران، تهران، ۲۰۶ ص
- حمیدی، کاظم، (۱۳۸۷)، بررسی علل مهاجرت در استان همدان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان ۳۴۲ ص.
- خانی، فضیله، (۱۳۸۳)، پیامد مهاجرت انفرادی مردان بر کارکرد زنان در مناطق روستایی، فصلنامه مطالعات زنان، سال دوم، شماره ۴ صص ۴۵-۵۸
- زنجان، حبیب الله، (۱۳۸۰)، مهاجرت، انتشارات سمت ۲۶۸ ص
- سعیدی، عباس، (۱۳۷۷)، مبانی جغرافیایی روستایی، انتشارات سمت ۲۸۰ ص
- شیعه، اسماعیل، (۱۳۸۰)، با شهر و منطقه در ایران، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران ۳۲۰ ص
- صفایی پور، مسعود و همکار، (۱۳۸۶)، نقش واگذاری زمین در مهاجرت‌های درون شهری اهواز، مجموعه مقالات دومین همایش سراسر جغرافیا و قرن ۲۱، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد صص ۱۵۲-۱۷۵
- طاهرخانی، مهدی، (۱۳۸۰)، تحلیل بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی-شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال شانزدهم، شماره ۳، صص ۴۱-۵۸
- طاهرخانی، مهدی، (۱۳۸۱)، بازنمایی عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی-شهری، با تأکید بر مهاجرت جوانان روستایی استان قزوین، فصلنامه مدرس دوره ۶، شماره ۲، صص ۵۹-۷۵
- طاهرخانی، مهدی، (۱۳۸۵)، مطالعه علل و عامل‌های مؤثر بر مهاجرت جوانان روستایی، مجله رشد آموزش جغرافیا شماره ۳، دوره بیستم، صص ۵۹-۷۵
- طیبه‌نیا، مهربی‌السادات، (۱۳۸۸) پیامدهای مهاجرت برای خانوارهای مهاجر به شهر تهران، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، صص ۱۶۴-۱۴۳
- قاسمی‌اردهایی، علی، (۱۳۸۵)، بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۱۰، صص ۵۰-۶۲
- قاسمی‌سیانی، محمد، (۱۳۸۸)، پیامدهای مهاجرت روستا-شهری نسل جوان روستایی، فصلنامه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۲، ۴۴-۲

وزارت اقتصاد و دارایی، (۱۳۷۵)، تأثیر برخی از علل
مهاجرت نیروی کار در ایران، تهران، وزارت
اقتصاد، دفتر انتشارات و اطلاع‌رسانی، ۲۳۱ص

Bradán, F (2010), Migration (approach and new
planning in cities) Delhi Press
Camlin, B(2009), Migration and
unemployment, London
Holzar, H(2009), The migration and social
development, UK, Ld, Oxford
Lee, O(1989), Immigration Laws, Harvard
university, Asia Center
Sterin, S(2010), The migration from small
cities, a new approach, Holeston Press
Todarn, F(2010), Rural planning in Third w
orld, Oxford, Lt Press
Viks, O(2006), Immigration Laws, Harvard
university, Asia Center
Wenk.d(1993)the effects of rural to urban
migration. rural sociology vol. 58. no1. pp
76-96

قره باغیان، مرتضی، (۱۳۷۵)، تأثیر برخی از علل
مهاجرت نیروی کار در ایران، وزارت امور اقتصاد
و دارایی، چاپ اول، ۶۹ص
لهسایی‌زاده، عبدالعلی، (۱۳۷۲)، تئوری مهاجرت،
انتشارات نوید شیراز ۳۲۶صفحه
مشهدی زاده، دهاقانی، ناصر، (۱۳۷۴)، تحلیل از
ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران، انتشارات
دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ۶۵۴ص
مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، نتایج تفصیلی سرشماری
عمومی نفوس مسکن استان زنجان ۹۸ص
مزیدی، احمد و همکار، (۱۳۸۵)، دلایل حضور
مهاجران روستایی در شهر یزد و وضعیت آنها،
مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۷، پاییز و
زمستان، صص ۱۴۳-۱۵۷

Analyzing reasons of migrant sending in small cities (case study; Gheidar)

E. Nasiri

Received: 11 September 2010 / Accepted: 14 June 2011, 27-30 P

Extended abstract

1-Introduction

In Iran with development in industrial and financial infrastructures, profitable activities in large cities have conducted and made these cities main centers of wage-earner labor force and so migration from small cities to large cities has increased through interaction urbanization and migration. Consequently, population balance between small cities and large cities have been deranged.

Migration is mainly influenced by lack of suitable economic infrastructures and underlined services in these small cities and also expectation better employment and pay and health/ educational/ convenience services in big cities.

Migration from small cities is one of the most important subjects in third world. This type of migration shows lack of balance in urban settlement complex and also inequalities of development in urban societies.

2- Theoretical Bases

In the most of early reaserches about impact of migration, economical, social, cultural, geographical and communicational factors are emphasized abstractly. Nowadays, there is a consensus on influence of variety of factors on migration.

In most of developing country, the large cities have high levels economic, social services and this has made small cities pheripheral spaces. There are different approaches about reasons of migration. According to Lee theory, factors of pulls and repulsive are very important motives to migration, pulls factors is concerned with purpose and repulsive factors with origin.

3-Discussion

To deep understanding reasons of migrant sending in small cities, in this analysis migration in one of the cities of Zanjan Province, Gheidar has been examined.

Small city of Gheidar, despite of potentials, due to lack of possibilites and social and economic infrastructures act

---

Author

E. Nasiri (✉)
Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Payam Noor
University, Tehran, Iran
e-mail: esmael.nasiri@yahoo.com

such as migrant sending center. The researches have done by using of analytical-descriptive method with identifying effective factors on migrant sending in Gheidar. Research data is mainly collected by field method (survey, questionnaire, and interview). Questionnaires perpetuity is achieved %88 by calculating Kronbakh Alfa coefficient that indicates square questioners' high internal parallelism. After data gathering spss software is used to analyze them.

In this research in order to recognize backgrounds of Gheidar's migrant sending, two categories of external and internal factors are evaluated.

4-conclusion

One of the important and principal components of migration is quality of life. In this research in order to recognize backgrounds of Gheidar's migrant sending to Zanjan, we identified and evaluated two categories of external and internal factors. Results show the background of migrant sending in Gheidar is a social, cultural and economical behavior. The available data has been analyzed and the conclusion is that economic, social and cultural factors are important for migration.

In fact, questionnaires results of 400 family head man who migrated from Gheidar showed that although economic factors influence on forming migration incentive but there is a meaningful relation between decision making process for migration, and other effective factories such as lack of space for urban services, quality of life in origin city, influence of urban management performance, attractive factors in center

of province, normal beliefs and indexes and migrant sending.

To compare importance economical factors ($M=3/20$, $S=0/72$) with cultural factors ($0/82m=3/40$), as barrier of living in Gheidar, view of family heads about importance of effective economical and cultural factors on migration and t test was held ($t=5/40$, $p=0.00$). This test shows that these individuals regard economic factors more important than cultural ones. Z rate ($-5/23$) and ($4/18$) in statistics analyze shows importance of sustainable employment and high wages and also second job for emigrants. In addition, according to data of questionnaires, migration resulting from unemployment factor ($88/2$), is a seasonal migration at the beginning and later have changed into permanent migration.

5-suggestions

5-1- designing laws and regulations of urban development and use of specialized management in urban infrastructure section to attract and maintenance of population.

5-2- decentralization services and possibilities from province centers to removing reasons and backgrounds of migrant sending in small cities.

5-3- making balance between large and small cities in Zanjan Province to balance integrated development planning policies in province level.

5-4- recognition of strong and weak points of to attract of population and migrant sending.

5-5- improvement of service space development in Gheidar according to citizen needs.

Key words: migration, migrant sending, small cities, Gheidar, Zanjan

References

- Bradani, F. (2010), Migration (approach and new planning in cities) Delhi Press 456P
- Clin, B. (2009), Migration and unemployment, UK, London 564P
- Economy organization, (1996), impact of migration case in Iran, entsaratpublish, Tehran, 231p
- Emani, M. (1989), The migration in third world, factually lectur magazine, no34, ferdowsi mashad university, pp23-33
- Garabagian, M. (1996), impact of power migrant in Iran, economy organization, 69p
- Gasemi, A. (2006), the assessment case of rural migration to cities in Iran, development and rural magazine no10, gahadkesavarzi organization, Tehran, pp50-62
- Gomepor, M. (2005), the assessment realat between develop level in rural Tehran and migration to Tehran, alameh tabatbae university, Tehran, pp87-106
- Hamidi, K. (2007), Immigration Laws, Harvard University, Asia Center p342
- Hesamean, F. (1984), urbanization in Iran, agah publish, Tehran, p-206,
- Holzar, H (2009), the migration and social development, UK, LD, Oxford
- Kabazbehesti, Z. (2002), migration, asyanehketab, Tehran, 223 p
- Lee, O. (1989), Immigration Laws, Harvard University, Asia Center
- Lhasaezadeh, A. (1989), migration theory, navid siraz publish, siraz, 326p
- Mashadizadeh, N. (1995), analyse character urban planning in Iran, Elmosanat University publish, tehra n of rural to urban migratin, 654p
- Mazidi, A. (2006), reason of rural migration in Yazd, regional development and geography magazine, no7, Mashad University, pp143-157
- Nazarian, A. (1996), position small cities in space organization, zanjan province, research geography magazine, no42, mashad, pp48-72,
- Papoliyazdir, M. (2002), rural development approach, samt, Tehran, 367p
- Pormohamadi, M. (2008), assessment physical and space development in zanjan, change land use, geographical reaserch, no63, Tehran University, pp33-45
- Saedi, A. (1997), principal of rural geography, samt publish, Tehran, 280p
- Safaeipor, M. (2007), the role of land formigration in Ahvaz, 2th conference geography and 21 century, najaf abad university, pp152-175
- Shieah, E. (2000), with city and region in Iran, Elmosanat University publishes, Tehran, p320
- Sterin, S. (2010), the migration from small cities, a new approach, Holeston Press
- Taherkani, M. (2002), assessment to migration rural-city in Qazvin province, modares magazine, no2, tabiat modares university, pp41-58
- Taherkani, M. (2006), the study reason for migration in rural region roads geography magazine, no3, amozesh publish, Tehran, pp59-75
- Tayabinia, M. (2009), the impact of migration formigrant family to Tehran, region and city reaserch, no1, esfhan university, pp130-148
- Todarn, F. (2010), Rural planning in Third world, Oxford, Lt Press
- Todaro, M. (1991), economy development in third world, translate

- by golamali farjad, planning organization, Tehran, 450p
- Viks, O. (2006), Immigration Laws, Harvard University, Asia Center
- Wenk, D. (1993), the effects of rural to urban migration .rural sociology vol.58.no1.pp 76-96
- Zanjani, H. (2001), the migration, samt publish, Tehran, 268p
- Ziari, K. (2008), the operation khoy city in space development in west azarbayajan province, geography reaserch, no63, Tehran university, pp 15-35.